

*Льон О.І.,
студент,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ВАТИКАНУ

До здобуття Україною незалежності у вітчизняній юридичній науці з огляду на ідеологічні та світоглядні чинники правова природа Ватикану у міжнародному праві практично не досліджувалася. Для України це стало особливо актуальним з моменту встановлення дипломатичних відносин з державою-містом Ватикан в 1992 році.

Дослідженням міжнародної правосуб'єктності Ватикану займалися такі вчені як Лукашук І.І., Тимченко Л. Д., Байков О. Л., Александренко В. Н., Суворова В. Я. та інші.

Метою наукової роботи є дослідження правового статусу Ватикану з точки зору міжнародного права, особливостей його міжнародної правосуб'єктності на сучасному етапі.

Слід зауважити, поняття міжнародної правосуб'єктності розглядається у двох аспектах: як інститут системи міжнародного права та як якісна характеристика його суб'єктів, тобто здатність суб'єкта безпосередньо володіти правами та обов'язками за міжнародним правом, брати участь у створенні та реалізації його норм.

У міжнародно-правовій доктрині прийнято виділяти первинних та вторинних суб'єктів міжнародного права. До першої категорії відносяться держави, які володіють міжнародною правосуб'єктністю в силу самого факту свого існування. Інші суб'єкти міжнародного права є вторинними, оскільки джерелом їхньої міжнародної правосуб'єктності є воля держав.

У даний час у вітчизняній правовій доктрині вважається загальноновизнаним, що місто-держава Ватикан є вторинним суб'єктом міжнародного права з обмеженою правосуб'єктністю.

Ватикан – абсолютна теократична монархія, яка очолюється Папою Римським. Ватикан розташований у західній частині Риму на пагорбі Монте-Ватикано. Починаючи з часів раннього середньовіччя Ватикан приймав активну участь у міжнародному житті виступаючи не тільки як керівний центр однієї з найбільших релігійних організацій світу, але й як суверенне державне утворення.

Історично теперішній Ватикан став спадкоємцем Папської області, що існувала з 756 року, коли франкський король Піпін Короткий подарував папі Стефану II Рим і кілька провінцій центральної Італії. Папська держава, яка займала всю центральну частину півострова проіснувала 1870 року, коли Рим було завойовано італійськими військами. Розв'язання так званого «Римського питання», яке виникло внаслідок приєднання Риму та Папської держави до Італійського королівства мало місце 11 лютого 1929 року в результаті підписання Латеранських угод, які склалися з трьох частин: 1. Договір примирення; 2. Конкордат; 3. Фінансова конвенція. Після закінчення Другої світової війни італійський уряд підтвердив всі зобов'язання взяті на себе по відношенню до Ватикану фашистською Італією. Латеранський договір було офіційно підтверджено в ст. 7 Італійської конституції від 22 грудня 1947 року.

Згідно з положеннями Латеранського договору, на відданій Італією частині своєї території була створена нова самокерована та

формально незалежна політична одиниця, що володіє певними рисами державності – місто Ватикан.

Ватикан базуючись на Латеранському договорі набув низки прав і прийняв на себе певні міжнародні обов'язки, які у своїй сукупності складають його міжнародну правосуб'єктність. Так, Ватикан володіє суверенітетом у сфері здійснення юридичної, адміністративної та іншої влади на своїй території. Ватикан має право на недоторканість своєї території, територіальне верховенство; незалежність по відношенню до інших суб'єктів міжнародного права. Він здійснює відносини міжнародно-правового характеру з іншими суб'єктами міжнародного права, а також є членом міжнародних організацій. Ватикан має свій герб, прапор, гімн, пошту, радіо, телеграф, пресу тощо.

Ватикан – місто-державна, що є резиденцією центру католицької церкви – Святого престолу. Тобто Ватикан є місцезнаходженням Святого престолу, папського двору та його обслуговуючого персоналу. Святий Престол як суб'єкт міжнародного права є носієм духовного та світського суверенітетів і відповідно до Латеранських угод 1929 р. одночасно є верховним органом всієї Католицької Церкви та сувереном Держави Міста Ватикан

Ватикан не має конституції в прямому розумінні. Її роль виконували правові акти міста-держави Ватикан якими були Основний закон 1929 р., а також «апостолицька конституція» 1967 р. Також, у листопаді 2000 р. Папа обнародував новий Основний закон Ватикану, який замінив собою Основний закон 1929 р.

Відповідно до Основного закону Папі, який обирається кардиналами пожиттєво, належить уся повнота законодавчої, виконавчої та судової влади. Папі належить право представляти Ватикан на міжнародній арені. Він же вправі укладати міжнародні договори Ватикана як глава католицької церкви у справах церкви, так і світські договори від імені держави Ватикан.

Певні зовнішні функції має губернатор Ватикану, який призначається Святим Престолом і є президентом комісії понтифіка, яка діє протягом 5 років.

Головним адміністративним органом Святого престолу є Римська курія. Виконанням рішень папи і координацією діяльності римської курії займається Державний секретаріат. Його голові – Державному секретарю – надані усі повноваження в галузі

світського суверенітету, фактично він виконує обов'язки прем'єр-міністра.

У складі Державного секретаріату діють, зокрема, секції по загальних питаннях (внутрішніх справах) та по зв'язках з державами (закордонних справах).

Також до інших органів Ватикану відносяться 9 конгрегацій чи дикастерій (міністерств), 11 папських комісій, бюро, апостольська бібліотека тощо. Діє Вищий церковний суд, Вищий трибунал Апостольського суду і місцевий трибунал. Порядок підтримує папська гвардія, яка складається із швейцарських гвардійців.

Найвищі консультативні органи – це Вселенський собор, колегія кардиналів та єпископський синод.

Дипломатичні представники Ватикану поділяються на нунціїв, інтернунціїв, надзвичайних посланців і повірених у справах. Вони виконують дві функції: дипломатичну (підтримання стосунків з урядом держави перебування) і релігійну (спостереження за діяльністю католицької церкви в державі перебування).

Співробітництво Ватикану з державами здійснюється на підставі угод. Найбільшого розповсюдження отримали у міжнародній практиці конкордати – особливий вид угод, що укладаються між Ватиканом і урядом тієї чи іншої країни. Конкордат – це договір в якому закріплюються права церкви, а також фіксується її положення в державі.

В 1984 р. між Ватиканом та Італійською Республікою була укладена нова угода (конкордат) про статус Святого престолу, яка підтвердила принципові положення Латеранських угод 1929 р.

На даний час в ООН присутній спостерігач від Ватикану. Хоча Ватикан не є членом ООН він бере відповідну участь у діяльності цієї міжнародної організації в основному в її спеціалізованих установах, а також низки інших міжнародних організацій, які користуються підтримкою ООН (він є членом Всесвітнього поштового союзу, Міжнародного союзу електрозв'язку, Виконавчого комітету Верховного комісаріату ООН у справах біженців тощо).

Участь Святого престолу в конвенціях не має відчутного практичного юридичного значення. Мова йде в основному про моральну підтримку відповідних норм міжнародного права. Часом ця обставина спеціально підкреслюється. Так, перед підписанням договору про нерозповсюдження ядерної зброї, Святий престол за-

явив, що його намір обумовлено бажанням надати моральну підтримку принципам, на яких заснований договір.

Отже, Ватикан слід визначати як державоподібне утворення, що має за мету поширення католицизму та захист інтересів церкви. Міжнародна правосуб'єктність цього утворення є обмеженою і не може змішуватися з універсальною правосуб'єктністю держав. Україна офіційно визнала Ватикан, уклавши в 1992 році Угоду про встановлення дипломатичних відносин між Україною і державою-містом Ватикан.